

A nyelvtudományi művek szakjelzete

A Könyvtáros 1965/3. számából — Babiczky Béla cikkéből — a könyvtáros társadalom arról értesült, hogy a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség (FID) P 800 sz. jegyzékén, 1964. december 31-i hatállyal jóváhagyta a 4-es és a 8-as szak összevonását.

A közlést követő munkaértekezleten megállapodás született, hogy a miskolci városi könyvtárhálózat fiókkönyvtáraiban végrehajtjuk a könyvek és a katalóguscédulák átszortosítását és kijavítását. Ezzel megtettük a magunkét, s természetesen tartottuk, hogy a továbbiakban az új kiadású könyveken s azok címléírásában már az új, a helyes raktári jelzet és szákszám fog szerepelni. Tévedtünk. Most, egy évvel a cikk megjelenése után szeretnénk megkérdezni, hogy mi lehet az az áthidalhatatlan akadály, ami miatt ezt a látszólag egyszerű változtatást nem lehetett egy év alatt végrehajtani a központi jelzetadásban? — A régi szakozás miatt egy éve kénytelenek vagyunk minden nyelvtudományi és irodalomtudományi munka szákszámait javíthatni, de talán másutt is — ahol a FID határozat szellemében jártak el — nagyon sok felesleges többletmunka keletkezett.

Demcsik Iván
városi fiókkönyvtáros, Miskolc

A Könyvtártudományi és Módszertani Központ válasza

Sajnálatos, hogy a miskolci városi hálózat könyvtárosai (és még néhányan az országban) meggondolatlanul belevágtak ilyen hatalmas munkába, mint amilyen első sorban a könyvek raktári jelzeteinek átjavítása. S kérdés az, hogy *milyen új raktári jelzeteket* alkalmaztak, hiszen a raktári szakcsoportszámok tekintetében még semmiféle megállapodás nem született a közművelődési könyvtárosok között, ennek megfelelően nem is jelent meg átdolgozott raktári táblázat.

Döntés a következő okok miatt nem történt még:

A kérdés az egész magyar könyvtárügyet érinti, tudományos, szak- és közművelődési könyvtárakat egyaránt, az utóbbiaknál nemcsak a katalógus-átszerkesztést, hanem a raktári jelzetek átjavítását is jelenti (ami nemcsak a szak-, hanem betűrendes katalógust és a raktári kartotékokat is érinti).

Továbbá nem csupán az ismertett 4-es és 8-as főosztályban történt változás, hanem, hogy csak néhány lényegesebbet említsünk: új általános közös alosztások jöttek létre, jelentős módosulás történt a 32, 33, 37, 52, 53, 54, 55, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 72 és 77-es osztályokban.

Megjegyzendő az is, hogy az ETO „generális” módosításainak még csak az elején vagyunk, és ami még nehezebbé teszi a dolgunkat, a továbbiakban *a már eddig érintett osztályok* közül néhányban újabb változások lesznek (pl. a nyelvtudomány jelenlegi helye nem végleges stb.).

A közművelődési könyvtárak raktározási és katalógusszerkesztési kérdéseinek elvi gondozását a Könyvtártudományi és Módszertani Központ látja el. Ez az intézmény, illetve elődje adta közre a „Könyvtári raktározási táblázatok” c. kiadványt. Az 1954. évi kiadás óta nem történt változás „Az ismeretterjesztő művek raktári szakjelei”-nek táblázatában. A stabilitásra szükség is van, hiszen a könyvek jelzeteinek tízezreit érintené egy-egy szakcsoportszám megváltoztatása. Amennyiben az a döntés születik, hogy az ETO-ban történt módosításokat a tizedes osztályozáson alapuló raktári szakcsoportszámok táblázataiban is végrehajtjuk, az ország majdnem tízezer közművelődési könyvtárát és kölcsönzőhelyét érintené a három szakcsoportba tartozó művek átjelzetezése. Becslés szerint 250 000 kötet könyv átjelzetezését és mintegy 1 500 000 katalóguscédulán szereplő raktári jelzet és ennél jóval több szákszám átírását igényelné, ha a változtatásokat végrehajtanánk.

A KMK az elmúlt idő alatt foglalkozott a raktári jelzetek megváltoztatásának, továbbá az ETO módosításainak bevezetését érintő elvi és gyakorlati kérdésekkel. Mivel a közművelődési könyvtárak több mint tizenöt éve fejlesztik állományukat és lehetőségeikhez képest általában fel is tárták azt, úgy gondoljuk, hogy az *elhamarkodott döntések beláthatatlan következményekkel* járnának.

Ezért a helyzetet mérlegelve úgy határoztunk, hogy megvárjuk az ETO 1966. évi rövidített magyar kiadását, amely 1965. december 31-ig tartalmazza az ETO módosí-

tásait, tehát a könyvtárak ezreinek hosszú évekre megint ez lesz a forrásuk az osztályozásra, illetve a nyomtatott katalóguscédulákon szereplő szakjelzetek értelmezésére; a közeljövőben pedig újra összehívjuk a közművelődési könyvtárak feldolgozó-csoportvezetőinek munkaértekezletét — meghívjuk az olvasószolgálati csoportvezetőket is —, ahol a KMK az alábbi lényegesebb elképzeléseket ismerteti:

a magyar közművelődési könyvtárak (hasonlóan sok külföldi könyvtárhoz) állapodjanak meg egy ETO kiadás használatában (ez az 1966. évi lenne) és hosszabb ideig, esetleg 5—10 évig, vagy egy újabb rövidített magyar kiadás megjelenéséig, *ne vegyék figyelembe* az időközben történő módosításokat, kivéve az újonnan beiktandó, ill. beiktatott fogalmak szákszámait;

a raktári jelzetekre vonatkozóan szintén hosszabb időre szóló megoldást dolgoz ki a KMK (mivel ebben még végleges megegyezés nem történt);

a módosítások bevezetéséhez (hasonlóan a 81 osztályban történt régebbi változáshoz) módszertani útmutatót ad ki a Könyvtártudományi és Módszertani Központ.

Bereczky Lászlóné

Magyar könyvmúzeum alapítása

Könyvkultúránk a felszabadulás óta sokat fejlődött. Ma már a széles néprétegek nemcsak olvasnivalót keresnek, hanem érdeklődnek a könyv múltja, előállítása, illusztrálása és szépségei iránt is. Iskoláink ezt az érdeklődést azzal segítik elő, hogy valamilyen formában — legtöbbször az irodalomtörténet tanításával kapcsolatban — felhívják a tanulók figyelmét a könyv történetére.

A könyvkultúra további elmélyítésének jelenleg nagy akadálya van: nincs mód a kellő szemléltetésre. Az új alapítású könyvtárakban, az iskolai és közművelődési hálózatban hiába keresünk megfelelő anyagot. Enélkül pedig semmilyen oktatásnak és propagandának sem lehet nagyobb hatása, tartós eredménye.

A Széchényi Könyvtárban, a budapesti Egyetemi Könyvtárban gyakran jelentkeznek az iskolák: szeretnék megtekinteni kódexeiüket, ősnymtatványaikat, nyelvemlékeiket. Sajnos, ma mindkét könyvtár súlyos helyhiánnyal küzd, nincsenek bemutatásra, kiállításra alkalmas termek, nem tudják a könyvtörténeti érdekességeket kellő számban tárlóba rakni, a fejlődés sorrendjében elrendezni, magyarázó feliratokkal ellátni. A Széchényi Könyvtárban mindössze két ilyen tárló van, s ezek a nagy érdeklődést természetesen csak csekély mértékben elégítik ki. A ritkaságoknak a páncélszekrényekből való esetlen kivétele és megmutatása kevés látogató esetén kielégíti ugyan a szemléltetés követelményeit, de súlyosan veszélyezteti a kódexállomány épségét.

Külföldön ezt a szükségletet sok helyen felismerték. Lipcsében már 1884-ben alapítottak egy könyv- és írástörténeti múzeumot, Csehszlovákiában, a zdari kastélyban pedig tizenöt évvel ezelőtt.

Magyarországon néhány egyházi könyvtár rendezett be kisebb könyvmúzeumot, Pannonhalmán a bencés apátság, Debrecenben a tiszavidéki református egyházkerület, Egerben a püspökség. Ezekben a helyeken a középkori könyvművészet leg szebb darabjai várják közszemlére kitéve a látogatókat. A látogatók mennek is. A debreceniek szívesen keresik fel vasárnaponként a református könyvtárat, Pannonhalmán a nyári idényben egymást váltják a kisebb-nagyobb országjáró csoportok. De mégis messze vannak ezek a helyek az ország középpontjától, csak kevesen juthatnak el oda. Budapesten kellene országos könyvmúzeumot létesíteni.

Ezt a vezetőik is látják. Mikor a minisztertanács a budai Vár Krisztina körüli szárnyát a Széchényi Könyvtárnak adta, elhatározták, hogy ott könyvmúzeumot is létesítenek.

Ezzel kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy mi kerüljön oda? Úgy érzem, hogy nem szabad megelégednünk a Széchényi Könyvtár kódexeinek, ősnymtatványainak, régi ritka könyveinek a kiállításával, hanem helyet kell biztosítani az ezeknél régiebb és a legújabb anyagoknak is.

Fontos, hogy szemléltessük a kulturális fejlődés legfontosabb elősegítőjének és feltételének, az írásnak a kialakulását és történetét. Tudom, hogy a magyar múzeumokban és gyűjteményekben erre vonatkozóan kevés eredeti dokumentum található. De ha nem tudunk eredetűt kiállítani, pótoljuk részben természetű hasonlókkal, részben fényképekkel. Állítsunk ki szumir ékirásos maradványt, könyvet Szardanapál király könyvtárából, hieroglifákkal teleírt szkarabeuszt, feliratos római koporsót, tóratekeresztet! Mintazzuk le a rozetti követ, a három különféle írással, amelynek segítségével a tudósok megfejtették az egyiptomi hieroglifák olvasását! Táblákon ábrázoljuk az írás fejlődését a legrégebb kortól, feltüntetve a különféle

írásfajták, betűtípusok rokonságát, fokozatos átalakulását! Hányan vannak, akik még hasonlóan sem láttak székely rovásírást! Ennek is kell egy tárló vagy falrészlet, például az énlaki templom feliratával!

Ezzel párhuzamosan be lehetne mutatni az írás nyersanyagának a fejlődését, babiloni agyagtáblát, egyiptomi papirusztekercset, római viaszábrát, indiai bambusz-háncsra írt könyvet, közben a pergamenkészítést, papírgyártást ábrázoló makettokkal élénkítve a kiállítást. Nagy érdeklődést keltene, ha berendeznénk egy középkori íróműhelyt, korabeli bútorokkal (vagy bútorutánzatokkal), íróeszközökkel.

A kódexirodalom és humanista kultúra bemutatásának központjába Mátyás király könyvtárát kell állítani! Különös nyomatékkal parancsolja ezt az a körülmény, hogy az új Széchényi Könyvtár és a könyvmúzeum azon a helyen kerül felállításra, ahol egykor első nemzeti könyvtárunk, a Corvina kötetei sorakoztak.

A könyvnyomtatás előzményeit és kezdeteit pecsételő hengerek, táblanyomatok, régi kínai könyvek faksimilái és európai őnyomtatványok szemléltessék. Ez utóbbiaknak a kódexek és színesfestésű kódexutánzatok mellett van a helye. Állapítsák meg maguk a látogatók, hogy az első nyomtatott könyvek mennyire utánozzák a kézzel írottakat. Mutassuk be jellegzetes példákból, hogy Gutenberg 42 soros Bibliájától milyen út vezetett a kislakú Elzevir republicáékig és onnan a barokk, rokokó és klasszicista könyveken át a ma nyomdatermékeiig.

A múzeum részesítse különös megbecsülésben a magyar nyomdászokat! Tótfalusi Kis Miklós megérdemel legalább egy teljes tárlót! A ma működő nyomdák közül a legrégebbinek, az Egyetemi Nyomdának a kiadványai egymagukban is művelődéstörténeti érdekességűek. Ne feledkezzünk meg Gyomáról, Békéscsabáról sem! Ha a németek Lipcsében külön kiállítással becsülték meg Kner Imre nyomtatványait, nekünk kétszeres kötelességünk közszemlére bocsátani őket. És állítsuk ki az utolsó évek legszebb könyveit, a szöveghez leginkább alkalmazkodó művészi illusztrációkat, szemgyönyörködtető védőborítókat!

Egy könyvmúzeum igen alkalmas arra, hogy rávilágítson a könyvek szerepére a szabadságharcok, a feudalizmus és kapitalizmus elleni küzdelemben. Rákóczi hadi újságjának, a negyvennyolcas szabadságharc kiadványainak, a cenzúra által eltiltott, üldözött könyveknek, a tanácsköztársaság sajtójának, az illegális kommunista könyveknek kiemelkedő helyet kell biztosítanunk!

A könyvtörténet keretén belül külön ki kell emelni az illusztrációk szerepét! Dürer, Holbein és társai fametszetei művészettörténeti élmények! Hogyan alkalmazkodtak a későbbi évszázadok művészei ehhez a hagyományhoz? Mit tudtak a különböző korok illusztrátorai nyújtani és mit tudnak ma?

Helyet követel a könyvek külső burkának, a kötésnek a története is, és ezen belül különös fontossággal a hazai vonatkozások. Mátyás király külön könyvkötő műhelyt rendezett be, s a corvina-kötések világhírűek. De későbbben is fejlődött ki több helyen sajátos magyar könyvkötő-stílus. Legismertebb közülök a debreceni és nagyszombat. Ismertessük meg ezeket mindenkiével!

A könyvekkel olyan szoros kapcsolatban álló könyvtárak sem hiányozhatnak a múzeumból. Ide kívánkozik néhány régi könyvtárunk képe, a keszthelyi, a zirci, pannonhalmi, egri, sárospataki teremkönyvtár makettja, legújabb létesítményeink fényképe, könyvtári berendezések, katalógusok különböző korokból, grafikonok, amelyek érzékeltetik könyvtáraink számának, olvasóforgalmának ugrásszerű gyarapodását az utolsó két évtizedben.

A könyveket gépek állítják elő. Érdekes lenne ezeknek a fejlődését szemléltetni a kezdetleges kézisajtótól a modern rotációs géporiásokig, bemutatni a különféle sokszorosító és szedő eljárásokat. Talán akad az országban valahol egy régi, Gutenberg korabeli technikával dolgozó sajtó, amit ki lehet állítani.

Magukat az írókat sem szabad kihagyni! Ne csak nyomtatott műveikkel szerepeljenek, hanem legalább egy-egy kéziratral is! Igaz, hogy ez inkább egy irodalmi múzeumba való anyag, de a könyvek nézése közben érdekesítő azt is látni, hogy alkotóik hogyan dolgoztak, mit javítottak első fogalmazványaikon.

Mindez talán túl soknak látszik, de ne feledjük, hogy a könyvmúzeumot nem egy-két évre, hanem évtizedekre tervezzük! Mindenesetre a gyűjtőkor pontos megállapításához és a múzeum számára szükséges terület kiszámításához haladéktalanul hozzá kell fognunk és befejezni a Vár végleges átépítési terveinek elkészülte előtt. Kívánatos mielőbb elkezdeni a gyűjtést is, a hazai anyag számbavételét, a külföldön levő tárgyakról hasonmásokat, fényképek készítését. Az idő gyorsan múlik.

És addig is... nem lehetne valahol két-három ideiglenes helyiséget biztosítani a magyar könyvmúzeum számára? Jó lenne ez tapasztalatszerzésre (mit hogyan rendezzünk be?) és jó lenne azért is, hogy az iskoláknak, egyéni érdeklődőknek ne kelljen még 4—5 évet várni a Széchényi Könyvtár új palotájának befejezéséig.

Vértesy Miklós